

A klasszikus japán költészet antológiáit kezdettől fogva jellemezte a pontos szerkesztés, az összegyűjtött versek valamilyen tematika vagy összefüggés szerinti csoportosítása. Különösen igaz ez a császári rendeletre összegyűjtött vaka-antológiákra (csokuszen vakasú, 勅撰和歌集), amelyek első képviselőjéből, a 905-ben elkészült *Régi és új dalok gyűjteményéből* (*Kokin vakasú*, 古今和歌集)¹ közülünk néhány részletet a következő oldalakon.

A tematikus szerkesztést részben már megfigyelhetjük Japán első fennmaradt vaka-antológiájában, a 8. században összeállított *Tízezer levél gyűjteményében* (*Man'jósú*, 萬葉集 vagy 万葉集), ám a *Régi és új dalok gyűjteményének* szerkesztői ezt továbbfejlesztették, irányt mutatva a későbbi császári rendeletre összegyűjtött antológiák szerkesztőinek is. Ha röviden szeretnénk összefoglalni az antológia szerkesztési elvét, azt mondhatjuk, hogy a témák és azokon belül a versek az emberi életet kísérik végig. A húszkötetes antológia a négy évszak verseivel, azon belül is a tavaszi költeményekkel kezdődik, majd a tél felé halad. Az évszakokról szóló hat kötet után többek között a gratulációk és egyéb ünnepi alkalmakra komponált költemények, az utazás és az elválás témájában született vakák következnek, a második tíz kötet első felét pedig a szerelmes versek öt kötete foglalja el. Ezt követi egy főként gyászverseket és elhunytakra emlékező költeményeket tartalmazó kötet, majd a vegyes témájú dalok két kötete, végül a vegyes formájú, a humoros és más, különlegesebb költemények. A vegyes témájú dalok között kaptak helyet a világi életben vagy az életben való megcsömörlés fájdalmát kifejező versek, amelyek gyakran kapcsolódnak az élet alkonyához közelítő ember életérzéséhez.

A *Régi és új dalok gyűjteményében* a négy évszak és a szerelem témájában költött vakákból találjuk a legtöbbet, és egyúttal ezen kötetekben érhető tetten legszembetűnőbben a precíz szerkesztés. A vakákat egymás után, összefüggő szöveggént olvasva a befogadó érzékelheti az idő múlását, az évek előrehaladtát, ezen keresztül pedig a világ mulandóságára is ráébredhet. Iménti válogatásunkban a négy évszak versei közül is a japánok által legkedveltebb tavaszt és az őszt megéneklő, illetve főként a szerelmes költemények valamennyi jellegzetes témáját felvonultató vakák sorából válogattunk néhány összefüggő részletet, megpróbálva szemléltetni ezzel a főbb motívumokat és az egymás után következő versek összefüggéseit.

Fittler Áron 5

A RÉGI ÉS ÚJ DALOK GYŰJTEMÉNYÉNEK SZERKEZETE ÉS TEMATIKÁJA

A versek tartalmi és kifejezésbeli összefüggései

Noha a *Régi és új dalok gyűjteményének* egyes vakái önálló műalkotásokként is megállják a helyüket, egy-egy verscsoport, ezáltal pedig az adott témába tartozó költemények versfüzérek alkotnak, így az egész antológia egy önálló, összefüggő művé áll össze.

Az összefüggések a legnyilvánvalóbban a versek témájának egységében érhetőek tetten, amelyről a következő alfejezetekben írunk részletesebben. Máshogy is megnyilvánul azonban a vakák közti kapcsolat, ennek egyik példája az azonos kifejezések használata. Az egyik legeggyértelműbb példa erre a 638. és a 639. számú költemény, amelyek egyaránt a „Mert már megvirradt” („akenu tote”, あけぬとて) sorral kezdődnek.

Megfigyelhetjük továbbá, hogy eredetileg egymástól teljesen függetlenül, különböző körülmények között keletkezett két vakát az antológia szerkesztői úgy tettek egymás után, hogy azok egy versváltásként, azaz párbeszédként olvashatóak. Lévén, hogy a japán nyelvű költemények elengedhetetlen kellékei voltak a mindennapi kommunikációnak, igen sok versváltás, illetve vakákon keresztül történő levelezés maradt fenn, valamennyi császári antológiákba is bekerült. Az egyes gyűjteményekben a költemények előtt található, azok keletkezési körülményeit magyarázó prózai bevezetőkből (kotobagaki, 詞書) tudjuk, hogy az adott versek ilyen versváltásokként keletkeztek-e. A *Régi és új dalok gyűjteményébe* is bekerült néhány versváltás, ilyenek például a jelen válogatásban is szereplő 476–477. és a 617–618. számú költemények. Ezekkel ellentétben azonban a 365. és a 366. számú versek például ugyancsak olvashatóak párbeszédként. Előbbi arról szól, hogy az eredetileg hosszú őszi éjszaka milyen rövidnek tűnik, ha valaki a kedvesével tölti azt, míg utóbbi lírai éneke – mintegy erre válaszolva – megfogalmazza saját álláspontját, miszerint az őszi éjjelek hosszúsága mindig attól függ, kivel tölti azt az ember. Mindkét vers a keletkezési körülmények ismeretének szükségtelen voltát (esetleg annak hiányát) jelző „Téma nélkül” megjegyzéssel szerepel az antológiában, a két szerző, Ono no Komacsi és Ōsíkócsi no Micune pedig – lévén, hogy különböző időszakban éltek – nem találkozhattak egymással, azaz ez a két költemény csak a *Régi és új dalok gyűjteményében* elfoglalt helyük és sorrendjük következtében olvasható versváltásként. Ugyanezt láthatjuk a 935–936. számú vakák esetében. A 936. számú vaka egy utalással kezdődik, amely az előző. 935. számú versben megfogalmazott csömmör érzésére céloz, majd elmondja, hogy ennek ellenére mégsem tudja itt hagyni ezt a világot, visszavonulni például szerzetesként. (A vers további részében ugyanakkor az előző költemény megállapításához érkezik vissza.) Hasonlóan függ össze a 867. és a 868. számú vaka. Előbbi költemény lírai éneke a Muszasi-mező virágainak képén keresztül megfogalmazza, gyöngyköleshez

hasonlított kedvesét annyira szereti, hogy mindenki, aki vele kapcsolatban áll, kedves számára. A következő, eredetileg egészen más körülmények között született Narihira-vers pedig az előbbi mű után sorolva úgy olvasható, mintha ugyanazt a gondolatot folytatná, ráadásul ugyanazokkal a motívumokkal, azaz kifejezéseiben is kapcsolódik a 867. vakához.

7

Az ilyen módon, illetve a következőkben tárgyalt sorrendiség következtében létrejött összefüggések pedig lehetővé teszik, hogy ugyanazt a vakát máshogy értelmezzük az adott antológiában (esetünkben a *Régi és új dalok gyűjteményében*), mint egy másik versgyűjteményben vagy egyéb műben, amelyben szerepel. Mivel a japán nyelvben nincs személyragozás, a klasszikus japán szövegekben pedig igen gyakran nem jelölik az alanyt, sőt sokszor a cselekvés más résztvevőit sem, így még szabadabban variálható egy-egy vers értelmezése. Ahhoz tehát, hogy egy vakát hogyan értelmezzünk, illetve milyen érzelmi többletet lehet belőle kiolvasni, az adott antológiában vagy más szövegben elfoglalt helye és az előtte található prózai bevezető (prózai művek esetében a szövegkörnyezet) ad támpontot.

Új Forrás 2021/6 – Fittler Áron: A Régi és új dalok gyűjteményének szerkesztete és tematikája

A négy évszak verseinek tematikája

A japán költészetben és a szigetország kultúrájának minden területén kimondottan fontos szerepet játszik a négy évszak, illetve azok különböző tájelemei, növényei, állatai és természeti jelenségei, valamint ünnepei. Ezek a vaka-költészet legjelentősebb témái közé tartoznak, a *Régi és új dalok gyűjteményétől* kezdve pedig igen precízen szerkesztették meg az egyes évszakokról szóló verseket tartalmazó köteteket: az adott évszak kezdedéről szóló költeményekkel indulnak, és az annak végét megéneklő művekkel zárulnak, a különböző verscsoportok pedig az adott évszak egyes szakaszaiban megfigyelhető tájelemek vagy természeti jelenségek szerint váltják egymást. A négy évszak közül is a tavaszt és az őszet kedvelték leginkább, ezt mutatja az is, hogy jelen antológiában is jóval több vaka található ezekről az évszakokról, mint a másik kettőről. Mivel a Japánban akkoriban használt holdnaptár szerint az év első hónapja nagyjából egybeesik a tavasz kezdetével, a négy évszak versei (és az egész antológia) a tavaszi költeményekkel indul.

A tavaszi dalok két kötete a tavasz kezdetét megéneklő vakákkal kezdődik. Ezeket követik a koratavaszi költemények, amelyek között több műben szerepel a koratavaszi hóesés, a tavasz hírnökének számító japán berkipo-száta (lat.: *Horornis diphone*, jap.: *uguiszu*, 鶯) és a szilvavirágok. Ez utóbbi a kínai szilva (lat.: *Prunus mume*, jap.: *ume*, 梅), amely Kínából került Japánba, de a 8. század óta a koratavaszi vakák egyik tipikus témája. Virága

kellemes illatot áraszt, és – amennyiben nincs külön megjelölve – fehér virágú szilvát kell érteni alatta. Létezik ugyanakkor bíborszínű szilvavirág, a *Régi és új dalok gyűjteményében* azonban ilyen még nem szerepel. A japán tavasz fénypontja a cseresznyevirágzás. Az antológia tavaszi dalainak két kötetében is a nyíló, majd igen hamar lehulló, halványrózsaszín virágú japáncseresznyékkal kapcsolatos versekből találjuk a legtöbbet. Végül néhány későtavaszi virágról szóló költemény után a tavasz elmúlása feletti bánattal ér véget a *Tavaszi dalok* második kötete. Jelen válogatásunkban a tavaszi költemények sorának azon részletét emeltük ki, amelyben a szilvavirágokról szóló versek utolsó darabjai és a cseresznyevirágok szirombontása feletti örömet megéneklő vakákat találjuk, ezeket pedig a japáncseresznyével kapcsolatos különböző érzések követik.

A nyári dalok kötete viszonylag kevés versből áll, azok azonban ugyanúgy az évszak kezdetétől haladnak annak vége felé. A költemények túlnyomó többségében szerepel a nyári éjjelek jellegzetes madara, a japán kakukk (lat.: *Cuculus poliocephalus*, jap.: hototogiszu, ほととぎす), illetve többször előfordul a nyár egyik fontos virága, a tacsibana (橘) nevű fehér, illatos virágú citrus (lat.: *Citrus tachibana*).

Az őszi költeményekből szintén két kötetnyit gyűjtöttek össze az antológia szerkesztői. Jelen válogatásunk egyik részletében az *Őszi dalok* első kötetének nyitó darabjaiból, azaz az őszi kezdetét megéneklő vakák egy részéből közlünk hatot. Az első négy költeményben (169–172.) egyaránt szerepel az őszi beköszöntét jelző szellő, illetve a rácsodálkozás arra, hogy megérkezett az őszi. A szellő motívuma a következő, 173. számú vakában is szerepel, ez a költemény ugyanakkor átvezet a következő verscsoporthoz, amelynek darabjai a japán kora-őszi egyik fontos ünnepe, a hetedik hónap hetedikén² rendezett tanabata (七夕) vagy csillagünnep háttérül szolgáló legendára épülnek. A Kínából eredő legenda szerint a pázstorfiú (lat.: *Altair*, jap.: *Hikobosi*, 彦星) és a szövőlány (lat.: *Vega*, jap.: *Orihime*, 織姫), mivel munkájuk helyett együtt múltatták az időt, büntetésül csak egy évben egyszer, a hetedik hónap hetedik napján találkozhattak egymással, átkelve a Tejúton. Bár az eredeti kínai legendában a szövőlány látogatja meg kedvesét ezen a napon, a japán változatban ez fordítva történik. Ennek oka a japán szerelmi szokásokban keresendő (lásd a *Szerelmi szokások a Heian-korban* című szakaszt). Válogatásunkban a két szerelmes románcának legendájára épülő vakák első két darabját fordítottuk le.

Az őszi versek további szakaszaiban szerepel többek között a hold, az őzek sírása és a rovarok éneke, ez utóbbi kettő pedig a magány és az őszi szomorúságát juttatta a lírai én eszébe. Az évszak második felének legfontosabb tájelemei a színes őszi levelek. Az *Őszi dalok* második kötetének itt közölt négy darabjából kettő ezeket éneklő meg, a másik kettő pedig a következő

téma, az ősz végén, tél elején nyíló krizantémról szóló művek közül való. A *Régi és új dalok gyűjteményének* korában ez elsősorban a fehér virágú krizantémot jelentette. A holdnaptár szerinti kilencedik-tizedik hónapban végül lehullanak a színes levelek, az *Őszi dalok* második kötetének utolsó darabjai tehát erről szólnak, és Ósikócsi no Micune őszt megszemélyesítő vakája zárja a sort.³ 9

A *Téli dalok* egy kötetébe, a *Nyári dalokhoz* hasonlóan, kevés vers került. Azok többségében a kietlen, gyakran havas táj szerepel, amelynek hangulata magában hordozza a magányt és az elhagyatottságot, a világtól való elzártságot. Találunk néhány olyan művet, amelyben a lírai én (szándékosan) összetéveszti a havat a szilvavirággal, várva a tavasz eljövételét. Végül pedig az év végével kapcsolatos versek következnek, amelyekben jellegzetes érzés az idő múlására és az évek előrehaladására való ráeszmélés.

A szerelmes versek tematikája

A *Régi és új dalok gyűjteménye* vakáinak másik nagy témája a szerelem. A szerelmes dalok öt kötete felvonultatja a japán szerelmi költészet valamennyi témáját, illetve a jellegzetes motívumokat. A szerelmes versek tematikája pedig igen egyértelmű. A *Szerelmes dalok* első kötete a szerelem érzésének kezdetéről szóló költeményekkel kezdődik, majd a párkapcsolat létrejötte és alakulása során megjelenő különféle érzéseket megéneklő művekkel folytatódik, végül a szerelem érzésének elmúlása, illetve a kapcsolat vége, a szakítás miatti fájdalom versei zárják a téma ötödik kötetét. Fontos tudni azonban, hogy – amint jelen antológia többi témában komponált verseinek nagy része – a szerelmes versek túlnyomó többsége szerepvers, azaz nem a költő saját érzéseit, élményeit fejezi ki.

Nézzük meg azonban, milyen érzéseket énekeltek meg a 9–10. századi költők szerelmes vakáikban! Ehhez először szólnunk kell néhány szót a korabeli szerelmi szokásokról.

Szerelmi szokások a Heian-korban

A szóban forgó korszak, azaz a Heian-kor (a 794 és 1192 közötti időszak a japán történelemben) arisztokrata hölgyei nem mutakozhattak idegen férfiak előtt, azaz egy szerelem legtöbbször az adott hölgygel kapcsolatos szóbeszéddel kezdődött. Ezt követően a férfinak alkalmá nyílhatott arra, hogy hallhassa kiszemeltje játékát valamilyen hangszeren (legtöbbször japán citerán [koto, 琴] vagy biva [琵琶] lanton), esetleg láthassa valamennyire,

például a szoba bambuszfüggönyének résein át. Ezért is emeli ki például a 476. számú költemény prózai bevezetője, hogy Narihira a női ökrösszekér ajtáját takaró vászon mögött egészen kicsit láthatta a hölgy alakját.

10 A férfi általában felvette a kapcsolatot a hölgy valamelyik szol-
gátlányával vagy ismerőseivel, aki aztán közvetítette kettejük levelezését. Ekkor különösen fontos szerepe volt a vakáknak. A férfi ugyanis egy ilyen versben vallotta meg érzéseit, amire a hölgy ugyancsak vakával válaszolt. Ezért is volt elengedhetetlen a vaka-költészet alapos ismerete és a versköltésben való jártasság, ez adta ugyanis az első benyomást a partner személyiségéről, lelki világáról és műveltségéről. Magán a költeményen kívül továbbá fontos volt a szép, kalligrafikus kézírás, illetve az, hogy az alkalomhoz és az évszakhoz illően válassza meg a levél küldője a levélpapírt. Gyakran – ugyancsak az alkalomhoz vagy a vers tartalmához illően – valamilyen ágra vagy más növényre kötözve küldték el a verset.

Eleinte tehát egy ideig közvetlenül nem találkoztak egymással a szerelmesek, erre csak az első együtt töltött éjszaka alkalmával került sor. A Heian-korban mindig a férfi látogatta a hölgyet, fordítva ez elképzelhetetlen volt. Többnyire este, sötétedéskor érkezett hölgyéhez, és kora hajnalban, még napfelkelte előtt távozott.

A kapcsolat végét a férfi részéről az jelenthette, hogy nem látogatja már hölgyét, illetve más hölgyet kezd el sűrűbben látogatni, ez utóbbiról korábbi kedvese szóbeszéd útján is értesülhetett. A hölgy legtöbbször úgy adta tudtára a férfinak, hogy már nem szereti, hogy nem válaszolt leveleire, illetve ha meglátogatta, nem nyitott neki kaput.

A klasszikus japán szerelmes versek főbb témái

A szerelmes vakák egyik leggyakrabban megénekelte témája a titkolt szerelem, azaz a szerelemnek az a stádiuma, amikor a férfi még nem vall érzéseiről kiszemeltjének, csak magában őrlődik. Ezt az érzést a mindennapi életben csak férfiak öntötték versebe, azaz minden ilyen költemény lírai énjé férfi.

A szerelem érzésének kezdetén – az előző szakaszban említett szokásokból kifolyólag – sok olyan mű született, amelyek arról szólnak, hogy a férfi még nem találkozott a hölgygel, aki tetszik neki, legfeljebb csak hírből hallott róla. Ilyen versekkel kezdődik a *Régi és új dalok gyűjteményében* szereplő szerelmes költemények sora is: ezek közé tartozik a *Szerelmes dalok* első kötetének második darabja, a 470. számú vaka,⁴ de a jelen válogatásunkban is szereplő 472., 473. és 475. számú művek is. Ezeket követik azok a költemények, amelyek szerint a lírai én már látta kiszemeltjét (476., 478., 479.), illetve olyat is találunk, amely szerint hangját is hallotta (481.).

Később, miután a felek jobban megismerték egymást, a vakákban megjelenik valamennyi a más kultúrákban is szokásos érzések közül: az újbóli találkozás vágya, a harag, amiért nem találkozik választottja a lírai énnel, de gyakran énekelnek arról a problémáról, hogy – rangbeli különbség vagy más okok miatt – kapcsolatukat titkolni kell a nyilvánosság előtt, 11 vagy az aggodalom amiatt, hogy szerelmük szóbeszéd tárgya lesz. Jellegzetes vonása a japán szerelmes verseknek, hogy a legtöbb esetben nem a szerelem szépségéről vagy a boldogságról, hanem annak keserves, gyötrő voltáról szólnak. Jelen válogatásunkban a *Szerelmes dalok* harmadik kötetéből idézett első szakaszban (616–624.) főként olyan vakákat találunk, amelyekben a férfi lírai én arról panaszkodik, hogy már régóta találkozni szeretne kiszemeltjével. A női (vagy egy nő nevében költött) versekből (618., 623.) pedig elutasítást olvashatunk ki, a 618. számú költemény esetében azonban arról van szó, hogy Tosijuki versének címettje próbára teszi a férfit, arra ösztönzi, hogy bebizonyítsa, mennyire erősek, illetve komolyak az érzései. Ezt egy hölgynek – különösen az első levélváltások idején – így illet, ezért is találunk a szerelmi levélváltások kezdeti stádiumában keletkezett vakák között anyyi (látszólag) elutasító költeményt a női fél részéről.

Miután kialakult a kölcsönös szerelmi kapcsolat, és a pár viszonya kiegyensúlyozottá vált, gondolataik leginkább az elválás és az újbóli találkozás körül forognak. Amikor a két szerelmes találkozik, igen rövidnek találják az együtt töltött időt, ezzel kapcsolatos a 635. és a 636. számú vers. Ezt követik a hajnali elválás (kinuginu, 後朝) költeményei (válogatásunkban a 637–640.), ez pedig ugyancsak az egyik jellegzetes témája a klasszikus japán szerelmi költészetnek. Ilyenkor mindig a férfi fél küld egy vakát hölgyének, miután hazaért, utóbbi erre válaszol.

Az elhidegülés, illetve a szakítás utáni költemények ugyancsak különféle érzéseket énekelnek meg. Ezek között jellemzően a női versekben jelenik meg a fájdalom, amiért a lírai én hiába várja a szeretett férfit, mert az nem látogatja, illetve elhagyta. A férfi és a női versekben egyaránt megjelenik ugyanakkor annak kifejezése, hogy a lírai én képtelen elfelejteni kedvesét, vagy az, hogy magát okolja azért, amiért elhagyták, illetve például a nosztalgia a múlt iránt, vagy a harag és szomorúság a megcsalás miatt.

A jelen válogatásban szereplő költők

Arivara no Motokata (在原元方)

Arivara no Narihira unokája. Apja, Munejana (棟梁) is a *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik költője. Motokata összesen tizennégy vakával szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 473., 474., 480.⁵

Arivara no Narihira (在原業平)

825–880

A 9. század egyik legnagyobb költője, a hat költőóriás⁶ és a harminchat költőóriás⁷ egyike. Apja Heizei császár (Heizei tennó, 平城天皇) egyik fia, Abo herceg (Abo sinnó, 阿保親王). Többek között Montoku császár fia, Koretaka herceg mellett szolgált. Aktívan részt vett a herceg, illetve Szeiva császár (Szeiva tennó, 清和天皇) felesége, Fudzsiwara no Takaiko (藤原高子, 842–910) császárné irodalmi szalonjának életében. Híres volt szépségéről és rendkívül kifinomult ízléséről, költői tehetségét pedig ugyancsak nagyra értékelték kortársai. A hagyomány szerint róla mintázták a 10. századi verses regény (utamonogatari, 歌物語), az *Iszei történetek* (*Isze monogatari*, 伊勢物語) főhősét. A verses regény alapján igen sok legenda született Narihirával kapcsolatban, különösen szerelmi kalandjairól. Az *Iszei történetek* főhőisének például a császárnéval, Takaikoval is volt viszonya, ez alapján pedig elterjedt, hogy Narihira is gyengéd érzéseket táplált iránta. Harminc verse került bele a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 53., 268., 476., 616., 618., 622., 868.

Fudzsiwara no Josifusza (藤原良房)

804–872

Kora legmagasabb rangú arisztokrata családjából, a Fudzsiwarák északi ágából (hokke, 北家) származik, a befolyásos politikus, Fudzsiwara no Fucucugu (藤原冬嗣) fia. A *Későbbi újabb japán krónika* (*Soku-Nihon kóki*, 続日本後紀) című történelmi munka egyik szerzője. Kedvelte a vaka-költészetet is, császári versantológiába azonban csak egy költeménye került be. 52.

Fudzsiwara no Kacsion (藤原勝臣)

9–10. század

Középrangú arisztokrata családból származik. Négy verse található a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 472.

Fudzsiwara no Kunicune (藤原国経)

827–908

A 9. század egyik jelentős politikai vezetője, a régens és főtanácsadó, Fudzsiwara no Motocune (藤原基経), illetve Takaiko császárné (lásd Arivara no Narihirá-nál) féltestvére. Egy vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 638.

Fudzsiwara no Tosijuki (藤原敏行)

?–901

A harminchat költőóriás egyike. Korának több költői versenyére komponált vakákat, emellett a kalligráfiában is jeleskedett. Verseiben egyaránt megtalálható

a líraiság és a nyelvi lelemény. Tizenkilenc költeménye szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 169., 269., 617., 639.

Isze (伊勢)

872 körül–938 körül

13

Ono no Komacsi mellett a *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik legjelentősebb költője, a harminchat költőóriás egyike. Nevét apja, Fudzsi-vara no Cugukage (藤原繼蔭) kormányzóságának helye, Isze tartomány (a mai Mie prefektúra) után kapta. Uda császár felesége, Fudzsi-vara no Onsi (藤原温子, 872–907) császárné udvarában szolgált, később Uda császár szeretője volt. Ismert továbbá a császárné bátyjával, Nakahirával (仲平) és Uda császár fiával, Acujosi herceggel (敦慶親王, 888–930) való szerelmi kapcsolata. A hercegtől született lánya, Nakacukasza (中務), aki szintén jelentős költőnő. Számos költői versenyen szerepelt, ezen kívül többször kérték fel paravándalok (bjóbuuta, 屏風歌) komponálására a császári család lakosztályainak paravánjait díszítő képekhez. Huszonkét vakája került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 43., 44.

Új Forrás 2021/6 – Fittler Áron: A Régi és új dalok gyűjteményének szerkesztete és tematikája

Ki no Curajuki (紀貫之)

872?–945

Kora és egyúttal a vaka-költészet egyik legnagyobb költője, a harminchat költőóriás egyike. A *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik szerkesztője, ő írta az antológia japán nyelvű előszavát, amely az egyik első versesztétikai munka. Fontos részt vállalt a japán nyelvű költészet (vaka-költészet) irodalmi közéletben való elterjesztésében. Fiatal kora óta számos költői versenyen vett részt, 930 és 935 közötti Tosza tartományi kormányzósága idején pedig maga is rendezett ilyen vetélkedőket. Gyakran kérték fel festett paravánok képeit vakába foglaló paravándalok komponálására. Toszából a fővárosba, Heiankjóba (平安京) való hazautazását az első japán nyelvű naplóban, a *Toszai naplóban* (*Tosza nikki*, 土佐日記) örökítette meg. Ezen kívül *Újból válogatott dalok* (*Sinszen vaka*, 新撰和歌) címen összeállított egy 360 vakát tartalmazó válogatást szerinte kiválóan ítélt költeményekből. Kilencvenkét verse szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 45., 49., 170., 471., 475., 479.

Minamoto no Josiari (源能有)

845–897

Montoku császár fia. A *Valós feljegyzések Japán három korszakáról* (*Nihon szandai dzsicuroku*, 日本三代実録) című krónika egyik szerzője volt, ám annak elkészülte előtt meghalt. Három vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 869.

Minamoto no Munejuki (源宗于)

?–939

Kókó császár (Kókó tennó, 光孝天皇) unokája. A harminchat költőóriás egyike, több költői versenyen is szerepelt. Hat vakája került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 624.

Ono no Komacsi (小野小町)

9. század

A hat költőóriás és a harminchat költőóriás egyike. Életéről és kilétéről szinte semmit nem tudni, annál ismertebbek azonban az utókorban vele kapcsolatban elterjedt legendák. Híres volt szépségéről, Japán három legszebb hölgye egyikeként tartották számon. Tizennyolc vakája került bele a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 623., 635.

Ono no Szadaki (小野貞樹)

9. század

Két verse maradt fenn, mindkettő a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 937.

Ono no Takamura (小野篁)

802–852

Korának jelentős egyénisége volt. Több tudományágban is megmutatkozott tehetsége, leginkább a kínai nyelvű költészet (kansi, 漢詩) és a kalligráfia területén. 834-ben kinevezték az akkori Kína Tang-dinasztiájába induló segédkövetnek (fukusi, 副使), ám a főkövet, Fudzszivara no Cunecugu (藤原常嗣) hajót cserélt vele, emiatt betegsége hivatkozva visszamondta a megbízatást. Ezen kívül megírta *A nyugati út dala* (*Szaidójó*, 西道謠) című kínai költeményt, amelyben satirikusan bírálta a kentósikat. Szaga császár (Szaga tennó, 嵯峨天皇) ezért megharagudott rá, és a távoli Oki-szigetekre (隱岐) száműzték. Hét év múlva térhetett vissza a fővárosba, ahol újra az udvarban szolgált. Mindössze hat vakáról mondható biztosra, hogy Takamura alkotása, mindegyik a *Régi és új dalok gyűjteményében* szerepel. 936.

Ósikócsi no Micune (凡河内躬恒)

9–10. század

Kora legjelentősebb költői közé tartozik. A *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik szerkesztője, a harminchat költőóriás egyike. Verseinek kifejezésvilága – Curajukiéval együtt – meghatározta az antológia jellegzetes stílusát. Több korabeli költői versenyen (utaavasze, 歌合) is szerepelt, több alkalommal kérték fel híres helyeket megéneklő vakák és paravándalok komponálására. Hatvan verse került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 481., 636.

Szakanoue no Korenori (坂上是則)

9–10. század

Korának jelentős vaka-költője, a harminchat költőóriás egyike. Több költői versenyen szerepelt, valamennyi alkalommal Ki no Curajukival, Ósi-kócsi no Micunével és Mibu no Tadaminével, azaz a *Régi és új dalok gyűjteményének* szerkesztőivel együtt. Verseinek stílusa is hasonlít az antológia szerkesztőinek vakáiéhoz: jellemző rájuk a jelen válogatásunkban szereplő művében is tetten érhető, képzeleten alapuló ötletesség és a retorikai eszközökkel kifejezett nyelvi lelemény. Hét költeményét választották be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 267.

Szoszei szerzetes (Szoszei hósi, 素性法師)

9–10. század

A *Régi és új dalok gyűjteményének* legjelentősebb költői közé tartozik. A harminchat költőóriás egyike, ezen kívül tehetséges kalligráfus volt. Apja, Hendzsó főszertesz (szódzsó Hendzsó, 僧正遍昭) ugyancsak a *Régi és új dalok gyűjteményének* reprezentatív költője, a hat költőóriás és a harminchat költőóriás egyike. Apjához hasonlóan Szoszei verseire is jellemző a szavakkal való játékon alapuló ötletesség és a retorikai eszközök, különösen a többértelmű kifejezések (kakekotoba, 掛詞) és a szemantikailag kapcsolódó kifejezések (engo, 縁語) gyakori alkalmazása. Harminchét vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 47.

Ucuku (籠)

A Minamoto (源) családból származó költőnő. Három vakája került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 640.

Fontosabb felhasznált irodalom

A klasszikus japán irodalom új nagysorozata 5. *Régi és új dalok gyűjteménye* (新日本古典文学大系 5 『古今和歌集』). Ivanami Kiadó (岩波書店), Tokió, 1989.

Szuzuki Hideo (鈴木日出男): *Kodai vakasi-ron* (『古代和歌史論』). Tokiói Egyetem (東京大学出版会), Tokió, 1990.

Katagiri Jōicsi (片桐洋一): *Kokin vakasú zenhjósaku* 1–3. (『古今和歌集全評釈』上・中・下). Kódansa Kiadó (講談社), Tokió, 1998.

Komacu Hideo (小松英雄): *Teinei ni jomu koten* (『丁寧に読む古典』). Kaszama Kiadó (笠間書院), Tokió, 2008.

Szuzuki Hiroko (鈴木宏子): *Ócsó vaka no szózórijoku – Kokinsú to Gendzsi monogatari* (『王朝和歌の想像力—古今集と源氏物語—』). Kaszama Kiadó, Tokió, 2012.

Jegyzetek

¹ A *Régi és új dalok gyűjteményével* és a 9–10. századi vaka-költészettel kapcsolatos általános ismeretekről itt írtunk egy összefoglalást korábban: FITTLER Áron, *A Régi és új dalok gyűjteménye, a japán szépség antológiája*, Új Forrás, 2019/8, 38–44.

16 ² Nagyjából a holdnaptár szerinti augusztus közepének felel meg. A korabeli évszakefosztás némileg különbözött a maitól, az ős első hónapja például a hetedik hónap volt.

³ A 313. számú vers, lásd korábbi válogatásunkban: *Uo.*, 26.

⁴ Lásd a korábbi válogatást: *Uo.*, 28.

⁵ Itt csak az adott költő jelen válogatásban szereplő verseinek sorszámát adtuk meg.

⁶ Rokkaszen (六歌仙). Hat 9. századi vaka-költő, akiket Ki no Curajuki megemlíti a *Régi és új dalok gyűjteményének* előszavában, illetve mindegyikükről rövid kritikát fogalmaz meg.

⁷ Szandzsürokkaszen (三十六歌仙). A jelentős költő és vaka-kritikus, Fudzsiwara no Kintó (藤原公任, 966–1041) által legjobbnak tartott harminchat vaka-költő a japán irodalom kezdetétől, azaz a 7. századtól saját koráig.

